

A PALÁSTHYAK

2013. május

Megjelenik minden év májusában

13. szám

MIT TUDOK A CSALÁDOMRÓL (második rész)

A 2007-es újságban, már írtam az ősemről. Most a hatvani Palásthy János és Rugyai Katalin házasságából született öt gyermek sorsáról írok, illetve életük alakulásáról, amelynek én is tagja vagyok.

A legidősebb leányuk Gizella volt, aki Hatvanban lakott a Tabánban, ott volt egy hosszú családi házuk. A férje Kozma István, postás volt. Gizella nagynéném molett testalkatú volt (itt megjegyzem, hogy mind az öt gyermek testalkata hasonló volt), agyvérzésben halt meg, körülbelül 50 éves korában. Egy fiuk volt, aki a Mátravidéki Erőmnél dolgozott, ott is lakott, de már ő sem él.

Ilona, ő mindvégig a hatvani Szent Mihály utcai szülői házban élte le életét. A háború után itt maradt erdélyi származású férjével, Károly bácsival, aki szépen játszott a gombos harmonikáján. Az orosz hadifogságot is megjárta, a lába megfagyott, sokat szenvedett haláláig a be nem gyógyuló sebtől. Villanyszerelő volt a hatvani villanytelegen. Nem élt hosszú kort, az üszkös lába elrágosodott, nem gyógyult be. Ilon néném a hatvani szociális otthon lakója lett, amikor megöregedett. Gyermekük nem született.

Imre nagybátyám, apám bátyja. A hatvani fűtőház szolgálatába állott, mint mozdonyvezető. Az ő családjával nagyon közeli, szeretet teljes kapcsolatban voltam. Apám és Imre bácsi, úgy vettek házat, illetve építkeztek, hogy Új Hatvanban a Jókai és Mohácsi utcában a kertjük összeért. Idősödvén eladták a Jókai utcai házat, és Jászberénybe költöztek, ahonnan Pataki Veronika nevű felesége származott. Ott nyugdíjasként művelte az örökölt földet, mellette még állatokat is tartott. Én, mint serdülő lány, sokat nya-

raltam náluk. Szerettem ott lenni. Kijártunk a Zagyva folyó, gáttal elzárt vízébe fürödni, ahol a rokonságnak víkendháza volt. Két gyermekük született. Sarolta, aki 53 éves korában elhunyt, férje a hatvani születésű Nyakas Ferenc volt, aki MÁV forgalmista volt Jászberényben. Imre fiuknak szomorú fiatalság jutott, 12 évet raboskodott, politikai fogolyként Rákosi börtönében. Kiszabadulása után a Monori erdőn épített házat, ott telepedett le, és nősült meg, 86 évet élt.

Borbála a nagynéném, aki a keresztvíz alá tartott, a hatvani szülői házban lakott, mint utaltam már a 2007-es újság cikkében a szülői ház háromlakásos volt (ma fürdőszobaszalon van benne). Ott élte le életének nagy részét férjével, Kóródi Sándorral, aki szintén MÁV mozdonyvezető volt. Keresztmamám jó humorú, vidám természetű, szintén kissé molett nő volt (a 2007-es újságban kép jelent meg a családról). Két gyermekük született. Gizella, aki ebben az évben hunyt el, 80 éves korában. Ő Budapesten lakott, de mivel nem volt gyermeke és már egyedül élt, Maconkára költözött, ahol öccse Sándor élt, és él családjával. A két testvér között 14 év korkülönbség volt, így Sándor öccse gyámolítására szorult öreg korára. Keresztmamám, amikor idősebb lett és lábai fájtak, (úgy mint nekem!) a fiához költözött Maconkára, és ott hunyt el.

Apám Palásthy János volt, aki feleségül vette édesanyámat, Gazsi Erzsébetet 1932-ben. Édesanyámat özvegyen nevelte fel nagymamám, mivel férje az I. világháborúban hősi halált halt, neve az „örszem” című szobron olvasható. Mikor elment a háborúba, anyukám két hónapos volt. Apukám

ügyes kezű mesterember volt, ő is mozdonyvezető volt. Otthon ügyesen barkácsolta nekem a rollert, a babakocsit, a játék babaszoba bútort stb. Mindig közel állt hozzám, szerettem, tiszteltem. Új Hatvanban építettek szép családi házat, és 1941-re az én születésemkor költöztek be. 1944-ben nyugatra menekült a családnk, és mire hazajöttünk, egy év múlva tető, ajtó, ablak nélküli ház fogadta a családot. Mivel a házunk közel volt az állomáshoz, a vasút szőnyegbombázásakor találatot kapott, így a falai is kidőltek. Hazaérve nem tudtunk beköltözni, ezért a hatvani rokonoknál laktunk, Kókaiéknál. Szülőgyi a Kókaiak által működtetett olajütőben kapott állást, mivel a vasút apámat „B” listára tette. Kókaiék anyagilag is sokat segítettek, hogy a nehéz csere világában ajtó, ablak, tető kerüljön a Mohács úti házra, és oda tudjunk költözni. Mi ketten vagyunk testvérek. György bátyám 1934-ben született, a gimnázium befejezése után a Testnevelési Főiskolára szeretett volna menni. Jól sportolt, de nem vették fel a nyugatos mi voltunk miatt, ezért a cukorgyárba ment ad-

minisztrátornak, majd a három éves katonai határőrség várta. Így érte a Hegyeshalom melletti „Márialigeti” őrsön az 1956-os forradalom. Az egész őrs nyugatra ment, mivel a határt megnyitották. Ő azóta Svájcban él, felesége magyar nő, két lányuk született, Ibolya és Erzsébet. Ők még beszélnek a magyar nyelvet, de már az ő gyermekeik nem. Képezte magát és tervező mérnökként ment nyugdíjba. Szüleim fiatalabb gyermeke vagyok, óvónő lettem. A MÁV óvodában dolgoztam és onnan mentem nyugdíjba. Férjem Csekő Mihály, aki mozdonyvezető volt a MÁV-nál, Budapesten, a Keleti pályaudvarnál. 54 éve élünk házasságban. Hatvanban építkeztünk, és azóta is azóta is maradtam tősgyökeres hatvani. Fiaim: György és Tamás is a MÁV-nál állnak alkalmazásban, itt laknak Hatvanban. Négy lányunokámmal szeretet teljes kapcsolatom van és fiaimmal és menyecimmal is.

A 2007-es újság záró szavaival búcsúzik: Szeressük egymást mi, Palástthyak!

*Csekő Mihályné,
született: Palástthy Katalin*

PALÁSTI SZOBORSZENTELÉS

*„Elkötelezettje vagyok e tájnak,
mely gyermekként ringatott.”*

Holló Ernő: Elkötelezetten

Október 21-én, vasárnap szoborszentelés volt Paláston. Szent Vendelnek a szobrát állíttatta fel udvarának utcai végében Nagy Imre, palásti lakos. Meghalt édesapjának tett ígéretét róttá le ezzel. Szent Vendelnek volt régen is szobra a faluban egy másik utcában, de az idők során előregedett, el is tűnt.

Most újat faragtatott Nagy Imre, hogy a falu ne maradjon őrző pásztor nélkül. Tudvalévő, hogy Szent Vendel a pásztorok patrónusa. Ő maga is pásztorodott, mindig jó legelőre terelte nyáját, s később, mikor már remeteéletet élt, hozzá jártak beteg állataik gyógyítását kérni az emberek.

A szoborszentelésre Magyarországról érkeztem. Paláston születtem, innen sodort el a történelem 12 évesen. Falum visszahúzó varázsa úgy erősödik, ahogy öregszem.

*„Csodálatos varázskör a
Szülőhely az emberfiának,
Amelyből nem lehet kilépni;
Varázsforrás, örömpatak,
Amelyet hiába hagy el,
Holtáig meríthet belőle.”*

(Székely János: Szülőföld)

A Csemadok nevében Szarka Katalin méltatta az ünnepi eseményt

Szent Vendel szobra Paláston

Én is meríthettem e tiszta forrásból... Ahogy ott álltam az ünneplők között, megéreztem ennek az eseménynek rejtett mondanivalóját. Merthogy a szobor nem akármilyen helyen áll, hanem egy csodálatos tájház udvarában. Ezt a skanzenbe illő létesítményt nagyszülei házában rendezte be Nagy Imre. Hihetetlen, mennyi mindent gyűjtött össze, s helyezett el a régi berendezésnek megfelelően. Bútorok, öltözetek, a felvetett menyasszonyi ágytól a vajköpülőig, a szövőszéktől a szőlőprésig; apró eszközöktől a nagyig megtalálható mindaz, ami a falu régi életéhez hozzátartozott. Mindezt önerőből hozta össze, s nem anyagi szempontok vezették (belépőjegy nincs); faluja, ősei, Palást hagyományai iránti hűsége, áldozatkészsége vezette. Őrizni akarja szülőfaluja múltját!

Elgondolkodtam: amíg ilyen emberek vannak, akiknek szent a hagyomány, az ősök, a múlt, addig sokan kaphatnak erőt a helytálláshoz, a megmaradáshoz. Szent Vendel pedig itt, ezen a helyen, a tájház udvarán Palást hajdani értékeinek őrzője, pásztora legyen, egyben a küzdelmes sorsú nép patrónusa.

A szobor szentelését a helyi plébános úr, Hlédik László végezte. A Csemadok nevében Szarka Katalin méltatta az ünnepi eseményt. Mindketten kiemelték beszédükben, milyen nagy kulturális értékkel gyarapodott Palást. Jó lenne, ha sokan ide látogatnának, megtekintenék Palást múltjának itt őrzött emlékeit, a felvidéki magyarság életének nemcsak helyi, de általánosan jellemző foglalatát. Szent Vendel vigyázzon rá!

Varsányi Viola

KEDVES PALÓCFÖLD

A palóc kifejezést a néprajzi szakirodalom egy szláv eredetű szóból eredezteti, melyet polovec formában használtak az orosz krónikások a kunok kis csoportjaira, amelyek a kunok XIII. századi tömeges beköltözése előtt érkeztek nyugatra és telepedtek le a Kárpát-medencében. A palóc szó első írásos említése 1663-ból származik. A kifejezést később azon magyar néprajzi csoport megnevezésére használták, mely északról közvetlenül a szlováksággal szomszédos. Eredetileg a történeti Hontot, Nógrádot, Gömört, Hevest és Borsodot sorolták a palócok által lakott megyék közé, de a kutatások előrehaladtával a palócok szállásterülete egyre növekedett. Nyelvjárásilag a Szenc-Cegléd-Kassa háromszöget tartják palócoknak, de az így körülhatárolt régió nem egy kulturálisan homogén tájegység.

A palóc kultúrán belül rendkívüli tagoltság tapasztalható. A sokszínűség a táj domborzati viszonyaiból, valamint a lakosság vallási és társadalmi megosztottságából adódik. A folyóvölgyekben a fő megélhetési formát a földművelés jelentette, a dús legelőkkel rendelkező dombos-hegyes vidék pedig az állattartásnak és pásztorkodásnak kedvezett. A bányászat meghonosítása Rozsnyó környékén a német telepéseknek köszönhető. Nagy jelentőséggel bírt a középkori gyökerekre visszavezethető gömői és az észak-nógrádi fazekasság is, melyek termékeit a XX. század elejétől a füleki és losonci zománcgyárak gyártmányai szorították ki a háztartásokból. A vidék hagyományos kultúrájában jelentős helyet foglalt el a famegmunkálás, mely biztosította a lakosság egy részének megélhetését (bútorgyártás, használati eszközök készítése). Eredetileg a házak építőanyaga is a fa volt, de a XIX. századtól a vert falu, vályog- és kőházakat építettek.

A palóc településekre a hosszú házak jellemzőek, amelyekben több rokon család lakik laza gazdasági szerkezetben. Házaitkat zsúpszalmával fedték. Ameddig a búbos kemence nem honosodott meg náluk, nagy kürtös kemencéket építettek.

A népművészet minden ágában munkálkodtak a palócok, maradandó emléket hagyva hátra. Balassagyarmat környékén sajátos bútorfaragó stílust alakítottak ki. A pásztori munkában főként az ólomberakásos és rézveretes technikában remekeltek. Legváltozatosabbnak azonban talán viseleteiket mondhatjuk. Ezek falunként is eltérőek voltak: az egyik csoport hosszú szoknyát viselt, míg a másiké a térdet is alig fedte. Házi szövésű pamutvászon ing jellemezte az egyiket, finom gyolcs- és csipkeszövet a másikat. Különös figyelemre méltóak a főkötők, amelyek színe, nemegyszer formája és díszítése is változik a viselő korával, állapotával. Egy-egy palóc asszony élete során 8-16, de előfordul, hogy 40 főkötőt is használ különböző alkalmakra.

Színes, tanulságos a palócok szellemi világa is. Itt is kitűnik a hagyományokhoz való évszázados ragaszkodás. Talán az egész országban a palóc dudások lettek a legismertebbek, a kecskefejes palóc dudák díszei a múzeumi gyűjteményeknek.

Balassagyarmaton találjuk a vidéki múzeumok sorában előkelő helyet betöltő Palóc Múzeumot. A múzeumnak különösen gazdag a helytörténeti gyűjteménye, amelyben számos pásztorfáragást, szőttest, hímzést, népviseleti tárgyat (palóc és szlovák viseletet) találunk. Kiterjedt gyűjtést folytat a múzeum a népszokásokra, hiedelmekre, babonákra, valamint népzeneire, népdalokra vonatkozóan.

Palásthy Árpád Gábor

DACZÓ ÁRPÁD: CSÍKSOMLYÓ TITKA

Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2002

A ma is élő ferences atya kutatásai igazolják azt a hagyományt, hogy őseink istennőként tisztelték Babbát már Mezopotámiában is.

Ki is Babba?

A sumérek istenasszonya, az ékírásos táblák szerint neve Baú volt. Őseink ebből a kultúrkörből hozták magukkal tiszteletét, s Boldogasszonynak nevezték.

A Boldogasszony szó 3 gyöke a sumer ékírásban így van jelen:

Baú= élelemadó

Dug=jóságos

Asan= istennő

A kódexirodalom és régi imádságaink is tanúsítják, hogy a Boldogasszony tisztelete ősidőktől megvolt. Ez a vallásos érzés a kereszténység felvételével Szűz Máriával azonosította az ősi istennőt.

„A magyarok kereszténységre tértükben az ő Boldogasszonyukban Máriára ismeretek. Ezért fogadták el minden további nélkül Máriát, és egészen magától értetődően szerették meg őt. Így lesz érthető, hogy Szent István király halála előtt a koronáját ajánlotta fel a Boldogasszonynak.” (49. o.)

Boldogasszonynak vagy Nagyasszonynak egy nép sem mondja Máriát. Csak a magyar. A sumer Baú és a magyar Boldogasszony közt olyan hasonlóságok vannak, melyeket sem véletlenséggel, sem az általános jelleggel megmagyarázni nem lehet.

Baú a fű, fa, a termés és aratás asszonya, különleges ünnepe az, mikor a nép először eszik az új gabonatermésből. Gondoljunk a magyar falvak ünnepére, az új kenyér napjára és a Sarlós Boldogasszonyra. Hasonlóképp a boldogasszony-füvekre, melyeket népünk a templomba visz szenteltetni (Boldogasszony haja, tenyere, cipellője stb.)

Az ősi ábrázolások némelyikén feltűnik a Nagyasszony mellett az ún. 'lagashi' címer állata, a kiterjesztett szárnyú napmadár, a mindig visszatérő sas. Gondoljunk a régi

Árpád-címer és eredetmondánk turul madarára!

Daczó atya Erdélyben, Kostelegen szolgált évekig. Rengeteg feljegyzést készített az ottaniak nyelvhasználatából. A székelek, a moldvai és gyimesi csángók a mai napig Babba Máriának nevezik a csíksomlyói Szűz Máriát. A Babba azt jelenti: szép.

Egyetlen nép sem nevezi Szép Szűz Máriának Isten anyját, csak a magyar!

„Na már most, ha valahol Baba, Babba, Babu, Babele helynevet találunk, az azt jelenti, hogy ott Babbának valamilyen kultikus helye volt, és ezt a tényt a mai napig őrzi ott az a hely.” (179. o.)

Daczó atya a Kárpát-medencében másfélszáznál is több ilyen elnevezést gyűjtött össze. Idéz a Tihanyi Alapítólevélből, a Váradi Regestrumból, sokfelől. Ilyen elnevezések vannak: Baba mint helységnevé, Babba-szoros, Bába köve, Babarunka, Babbás szerkövek stb. A hajdani Etelközben, tehát a Fekete-tenger partvidékén is sok Baba helynevet talált. Ahol a magyar népek megpihentek, és Babbától új erőt merítve vonultak tovább.

Nem folytatom a könyvbéli adatokat, sokkal több van ennél. Csak megrendülten írom le, hogy a palásti Bába-barlang, Bábakútyika vagy forrás is őrzi őseink ittlétét még azon időkből, amikor így nevezték a Boldogasszonyt. Bizony, itt éltek eleink a honfoglaláskor vagy már előbb is (ahogy László Gyula kettős honfoglalás-elmélete gondolja), itt áldoztak Babba Máriának, aki szép, jóságos, a legértékesebb.

A palásti öregek még emlékeznek arra, hogy a Bába-barlang közelében volt Mária-szobor. Ez is azt jelenti, hogy idővel Babba és a Szép Szűz Mária azonossá vált. Tiszteletét jó lenne feleleveníteni azon a helyen, hiszen sok száz év messzeségéből mosolyog ránk Babba Mária!

Varsányi Violától

A PALÁSTHYAKKAL KAPCSOLATOS KULTÚRTÖRTÉNETI „MORZSÁK”

1. A kemencei (az egykori történelmi Hont vármegye székhelye) plébánián vezetett *Historia Domus* szerint 1569-ban egy **Palásty** (így!) nevű jobbágy is élt a településen. (Forrás: Kalácska Lászlóné: Kemence község történetének 850 éve, Kemence 2008. 12. oldal.)
2. Az óbudai Szent Péter és Pál főplébánia templom szentélyének jobb oldali szobrát **Palásthy Pál** esztergomi segédpüspök készítette. A szobor, amelyik Szent Pált kezében karddal ábrázolja - mivel római polgár lévén karddal végezték ki - 1898-ban a Demetz-műhelyben készült. (Forrás: Budapest-Óbuda Szent Péter és Pál főplébánia templom, Budapest, 2011)
3. Az Új Ember katolikus hetilap 2012. évi 52. számának 23. oldalán Kiss Péter tollából egy írás jelent meg, mely szerint a budapesti Szent Mihály (Angolkisasszonyok) templom freskóit, amelyeket Aman (helyesen: Ámon) József festett, restaurálják. A cikk szerint a máriabesnyői templom (ahol évente a Palásthy család tagjai találkoznak) freskóit szintén Ámon festette. Egy 1990-ben kiadott Máriabesnyő könyvecskében (írta: Pacsay Fidél) viszont a templom képei Márton Lajos székely festőművész munkái, s nem említi Ámont.
Megkerestem Koós Albert nyugalmazott mérnök urat, aki a templom történetének legjobb ismerője. A tőle kapott információ szerint a freskók nagy részét 1940-ben valóban Márton Lajos festette, de a szembemiséző oltár feletti Szűz Mária mennybevétele, és a két oldalon levő Mózes az édesanyjával, illetve Hágár a gyermekével, Izmaellel képek Ámos József munkái, 1770-ből.
4. Bizonyára sokan tudják, hogy **Palásthy Pál** (1825-1899) – aki a palásti templo-

mot is építtette – esztergomi segédpüspök és sareptai címzetes püspök volt. A címzetesség azt jelenti, hogy szemben az egyházmegyét kormányzó úgynevezett ordinárius püspökkel, a címzetes valamely templom vagy település ”névleges” egyházi előjárója.

De hol van Sarepta, és mit kell róla tudni? Sarepta (a héber Carefta görög változata, ma: Ras sarafand) a Krisztus kori Fönícia nyugati részén, a Földközi-tenger partján, Szidontól délre, mintegy 20 kilométernyire van. Fontos tengeri kikötő volt. A Bibliában három helyen találkozhatunk nevével. Az ószövetségi írások között a Királyok első könyve 17. fejezet 7-24. versében és Abdiás könyvének 20. fejezetében, míg az Újszövetségben Lukács evangéliumának 4. fejezet 26. versében. Az írások szerint Illés próféta itt keltette életre egy özvegyasszony fiát. Idősebb Markó Károly 1847-ben festette „Naplemente, Sarepta városa” képét, amely a bécsi Kunsthistorisches Museumban látható.

5. Turay Ida a két világháború közötti „sztár színésznő” – akinek filmjeit ismét vetítik – életrajzi könyvében („Turay Ida egyes szám első személyben”) két Palásthyról is említést tesz. Palásthy Géza ismert író, hét film forgatókönyvét készítette el, P. Irén pedig híres színész-, énekes- és táncosnő volt, aki Amerikába történő távozása után viszonylag fiatalon visszavonult a művészi pályától.

Palásthy József

A Budapest című folyóirat 2012. júniusi számában két cikk foglalkozik Máriabesnyővel, ezekben néhány képen a Palásthy családok tagjai láthatók.

VITÉZKEDŐ NEMESEK

Hazánk történelmének elmúlt évszázadait a fegyveres küzdelmek végeláthatatlan sora jellemezte. A királyság alatt az ország katonai erejének gerincét a magyar nemesség adta. Ez a réteg kötelességéből gyakran hozott súlyos véráldozatokat, a fegyverforgatás számukra természetes volt.

A magyar nemesség egy része a katonáskodó várjobbágyokból, vagyis a szabad állapotú személyekből alakult ki. Ezeknek a nemeseknek cselekedeteiről, háborúkban, csatákban, portyázásokban, párviadalokban való részvételéről hitelt érdemlő feljegyzések, adatok maradtak fenn.

Közülük való Palásthy Jób, honti várkatonája, Ivánka fia, a palásti és keszihóci Palásthy család korai tagja. Harcolt az Albert osztrák és stájer herceg elleni hadjáratban, majd Demeter zólyomi ispán seregében a nassauai Adolf gróf (volt német király) elleni göllheimi csatában (1298). III. András király ezért 1300 januárjában őt, fiát és rokonait kiemelte a honti várjobbágyok közül, és az ország nemesei közé sorolta.

Ma is büszkén gondolhatunk azokra a nemesekre, akik részt vettek 1552 augusztusában a palásti csatában ahol – bár a török Hádím Ali pasa serege legyőzte az Erasmus Teuffel főkapitány vezette királyi sereget – nem rettentek vissza a legnagyobb áldozat meghozatalától sem.

Dessewffy Ferenc a palásti csatamezőn esett el. Dombay Mihály temesvári csapatkapitány előbb rajtaütött Uléma pasa seregén, majd a királyi seregben harcolt, s Paláston életét vesztette. Majthényi Miklós ugyancsak Teuffel királyi főkapitány csapatában vitézkedett a palásti ütközetben. Jó katona hírében állt Sárkándi Pál. Ő is küzdött a török győzelmével végződő palásti csatában. 1553-ban Bornemissza Gergellyel együtt Eger várának kapitánya lett. Thury György, a híres törökverő hadvezér is csatázott a palásti mezőn. Később Miksa főherceg arany sarkantyús vitézzé avatta, és aranylánccal jutalmazta. 1567-től kanizsai várkapitány lett. 1571-ben a törökök kelepcebe csalták és megölték.

Palásthy Árpád Gábor

PALÁST FALUMAGJA „FÖSÖK”

Piacsek Lajostól már több írást is közzöltünk, most ezúttal egy palásti községrészt ismertetünk. Ha Paláston járunk, tudjuk, hogy mit látunk, hol vagyunk. Piacsek Lajos Palástról elszármazott tanárember volt.

„Fösök”. E népi név irodalmi nyelven Fölsök, s ez a fölső jelző többes számú alany esetű alakjának tulajdonnévvé vált módosulata. Jelentése nyilvánvaló: a víz folyása mentén följebb lakók. Az ilyen megkülönböztető név használata csak akkor indokolt, ha egy falu terebélyesedése következtében már vannak lejjebb lakók is (vesd össze a régen használatos Felső-Palást – Alsó-Palást neveket!)

A Fösök nevű utca a hosszú falu közepén a fő út (az I. számú névtelen u.) és a Csábrág (Litva) patak között észak-déli irányban húzódik úgy, hogy a déli végénél

folyik a patak. Itt, a patak felé eső déli vége közelében kétfelé ágazik: a) a délkeleti ág a gázlóhoz vezet, b) a délnyugati pedig egy gyalogútba torkollva (X. sz. névtelen u.) a patak jobb partján tart a Kis-sorig.

Fösöknek a falu többi utcájával szemben (nem számítva a fő út egyes szakaszait) van egy többlet jellegzetessége. Ez pedig egy árok, amely az utca vonalával párhuzamosan, de nem felezve fut úgy, hogy a nyugati oldal felé az utca 1/3-át vágja le a keleti oldal 2/3-ától. Ma az ároknak semmi szerepe sincs. Még a csapadékvíz elvezetése sem feladata, mert igaz ugyan, hogy csatlakozik a fő út menti árokhoz, de a másik végénél nem megy a patakig, hanem az utca kettéágazása előtt elsimul. Ezt látva azokra a középkori árokra gondolhatunk, amelyek az utca két során álló, de különböző földes-

urakhoz tartozó jobbágyok portáit választották el.

Fösök legalább két és félszer olyan hosszú a kihajló patakkanyar miatt, mint Alsok, és szélessége is kétszerese azének.

A magyarországi feudalizmus, jobbágyrendszer megszűnte (1848) után napjainkra a „telek” fogalma ismét átalakult. Leszűkült, mert már nem értik bele a külső telekrészeket (szántókat stb.), hanem csak a korábbi belső telekrészt, a fundust. Nos, az így értelmezett telkek Fösökben is az utca tengelyvonalára merőlegesen és szalagszerűen helyezkednek el. Alaprajzuk itt is olyan, mint Alsokon, vagy a falu más részén. A fösöki telkek Kis-sor (vagyis nyugat) felé teleklábasak, a Cigánysor (kelet) felé viszont nem.

Az utcaképre a vízvetős, földszintes házak kizárólagossága a jellemző.

A korábbi idők felső-palásti nemesi udvarházai (kúriái) nem a ma Fösöknek mondott utcában, hanem ennek közelében a mai fő út (I. sz. névtelen u.) mentén álltak. A XX. század tizes éveiben Vajda Pál kúriája (a későbbi Teknős-féle ház, Csurdaéké mögött) itt állt. Ezzel majdnem szemben volt Nedeczky Béla kúriája (a későbbi Zsiga-féle ház, Bohácséké mellett). Kissé távolabb a fő úttól, a Csurgó közelében Zmeskall György egyemeletes kúriája állt, s a mai Obuch-ház Luka Pál kúriája volt.

Mindezek ismerete arra is utal, hogy a régi Felső-Palást és a mai Fösök területileg nem egészen ugyanazt jelenti. Az előbbin nagyobb területet kell érteni, mint az utóbbin.

*

A XIII. század közepén, 1156-ban Plast alakban fordul elő első ízben a falu neve a napjainkig is megmaradt oklevelekben (1/166). Ekkor e falu a környező településekhez képest nagynak, tehetősebbnek minősült (6/1/107). Szaktekintélynek számító településtörténész szerint a hazai falvak átlagos lélekszáma a X-XI. században 150-200 fő között volt (8/79). Úgy vélem, hogy a XII. század közepére Palástra vonatkozólag elfogadhatjuk a 250-300 főt. Ugyanakkor a történetkutatók azt is megállapították, hogy a XI-XIII. századokban az előző és a következő századokhoz képest Európa-

szerte – nálunk is – feltűnően meggyorsult a népesség természetes szaporodása (8/80) (természetes szaporodás = a születések és a halálozások számának különbözete, amit ezer lakosra számítanak át). Nálunk ez a folyamat tapasztalható volt az uralkodó osztály (nemesek, várjobbágyok stb.) és a szolgáló nép körében egyaránt (8/83). Mindennek következményeként a földesúri birtokok felosztódtak a megnövekedett számú családtagok között. Az új birtokosok a nekik jutott birtokrészen saját szolganépi települést igyekeztek alapítani. Törekvésüknek nem volt akadálya, mert a szolganép szaporulata is nagy volt. Egyéb okok mellett a fenti társadalmi jelenség is új települések létesüléséhez, falukettőzésekhez vezetett (8/89-131). Az itt vázolt folyamatból Palást falumagja sem maradt ki.

1288-ból van egy oklevelünk, amely Palást megkettőződését is jelzi, amikor az inferior superior Palasth (alsó, felső P.) megjelölést használja (1/166). A Felső-Palást név a későbbi időkben azután viszonylag gyakran szerepel az oklevelekben. Íme néhány névalakja: 1338 Felpalasth, 1342 Felseupalasth, Felsew Palasth, 1425 Felpalasth, 1484 Felsewpalasth stb. (1/166-169).

Természetesen a falunak alsó és felső részre való tagolódása már jóval 1288 előtt végbement, hiszen az oklevél kész tényről rögzít. Az említett oklevélből azonban nem derül ki, hogy az alsó vagy a felső rész volt-e előbb.

A terepviszonyok ismeretében a felső falurész mondható ősi bnek. Erre a következő tények utalnak:

1. Szélmentesebb, mert az északi és az északnyugati szeleket a Sípka-Abrava hegytömege felfogja, s így azok az Abrava-„ódal” aljában lévő településnél nem érződnek. Alsokot pedig semmilyen közeli hegy nem védi az északi és az északnyugati légmozgásoktól.

2. Ivóvíz itt mindenféle ásott kút mellőzésével forrás (Csurgó) alakjában található. Ilyen Alsokon nincs. Ráadásul e forrás a paktól távolabb és jóval az árvízszint fölött van.

3. Tágasabb térség a patak és a terep kiemelkedő részei között máshol nincs.

4. Döntő választ Felső-Palást javára az az 1281-es oklevél ad (7/15), amelyből kiolvasható, hogy a templom főbejárata kelet felé nézett. (Az oklevélről részletesebben a „Templom” címszónál olvashatunk.) Márpedig a középkori falusi templomok főbejáratukkal a falu felé fordulva épültek. S a palásti templomtól keletebbre (pontosabban: kelet-délkeletebbre) Felső-Palást=Fösök, míg nyugatra Alsok fekszik.

Miután az elsőbbség kérdését megnyugtatóan eldöntöttnek tekinthetjük, ejtsünk szót a település valószínű keletkezési idejéről is.

Bizonyos helynevek arra utalnak, hogy itt nagyon régi településsel állunk szemben. Olyannal, mely Árpád magyarjainak a Kárpát-medencébe költözése (895-896) előtt, még az ősi szláv nyelv kikopása előtt már létezett. Ezért a 3. ábra idődiagramján (lásd Alsoknál) – megkérdőjelezve ugyan – egészen a IX. századig viszem vissza a falu folyamatos létét jelző szalagot. Paláston mindenki tudja, hogy hol van a Drázga hegy, melynek felső részét Csongorádnak hívják. Nos, e két helynév háromféle szempontból is érdekes:

a) Korjelző értékűek. A Drázga az ősszláv *dreza* (az „e” jel, „en” orrhangot jelent) = „erdős hegy” szóból fejlődött. A Csongorád pedig az ugyancsak ősi szláv déli ágának *crenz gradz* = „fekete vár” (gerendavár) jelzős szavából alakult. Az említett szavak körülbelül a IX. század végéig fordulhattak elő az akkori szlávok nyelvében.

b) Folyamatosan lakott településre vall, hogy e helynevek ma is használatosak.

c) Népi sajátosságokra utaló (etnikai) értékük is van, mert jelzik, hogy az őslakók szlávok voltak. Tehát a Fösöket is magában foglaló régi Felső-Palást IX-X. századi Plast nevű település őst szláv nemzetség lakta.

Felmerülhet a kérdés, vajon ez az ősi szláv település nem volt-e része a Nagymorva Fejedelemségnek (Velkomarskovárísának)?

A válasz: nem.

Ugyanis a Nagymorva Fejedelemség (812-902) keleti határa a Garam észak-déli szakasza volt (5/12, 4/130, 3/10). Ezt a határt csak a nacionalizmustól (nacionalizmus= a saját nemzet vélt érdekeinek más nemzetek érdekei fölé helyezése: káros nézet) fűtött elme tolhatta el a Tiszáig (2/32). Az akkori politikai tények és a terület földrajzi viszonyainak ismeretében nehezen képzelhető el, hogy ez az alig három emberöltőig létező állam képes lett volna arra, hogy hatalmát érvényesítse egészen a Tiszáig. Természetesen ez nem zárja ki azt, hogy a Garamtól keletre ne lettek volna szláv település-szigetek egy-egy nemzetséggel az élükön. Ilyen település volt Plast is, melyből később Palást lett.

1978. május 18. Piacsek Lajos

Irodalom:

1. Bakács István: Hont vármegye Mohács előtt. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971

2. Dojiny Slovenska (tézy), príroda Historického Casopisu rocnik III (1955). szerk: Ludovit Holotik, Slovenská Akademia Vied, Bratislava, 1956.

3. Dienes István: A honfoglaló magyarok. Hereditas sorozat, Corvina Kiadó, Budapest, 1972.

4. Ferenczy Endre: A magyar föld népeinek története a honfoglalásig. Studium könyvek 3., Gondolat Kiadó, Budapest, 1958.

5. Kovács Endre: Magyar-cseh történelmi kapcsolatok. Közoktatásügyi Kiadóvalalat, Budapest, 1952.

6. Monumenta ecclesiae Strigoniensis I-III. közreadja Ferdinandus Knauz, (I-II), Ludovicus Dedek-Crescens (III). Strigonio, 1874-1924.

7. Palásthy Pál: Palásthyak. I. köt., Budapest, 1890.

8. Szabó István: A falurendszer kialakulása Magyarországon. (X-XV. század). Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966.

WASS ALBERT, GR. (1908-1998)

Debrecenben gazdasági akadémiát végzett, majd birtokán gazdálkodott. A két világháború között a Romániában élő magyar polgári írók köréhez tartozott. Az ismeretséget Farkasverem című regénye hozta meg számára. 1940-ben Baumgarten-díjat kapott. 1944-től Németországban élt, majd az USA-ban telepedett le. Romániában háborús bűntettek elkövetésével vádolták, távollétében halálra ítélte a román népbíróság. Floridában tanárként francia és német nyelvet, valamint európai irodalmat és történelmet oktatott. Írói munkásságának központi témája szülőföldje, Erdély volt. Főbb művei: Vérben és viharban, Egyedül a világ ellen, Adjátok vissza a hegyeimet, Magukrahagyottak, A bujdosó imája, Valaki tévedett, Kard és kasza.

Összeállította Palásthy Árpád Gábor

Az író a Kard és kasza c. kétkötetes könyvében tulajdonképpen a családja történetét írja meg. Nem titkolja, hogy az első részben a „Krónikás írás”-ban a régi idők krónikái alapján dolgozza fel az ismereteit, de szükségképpen sok regényes elemmel vegyítve, hogy azok „emberré alakulhassanak újra az olvasó szeme előtt”. A hajdani

Bölényest és Miklósdombot már régóta Vasas-Szentgothárdnak és Czegének hívják. A családból az első letelepedő Buzát életének eseményeivel indítja írását a szerző, aki Bölényesen készített otthont magának, és feleségének, Virágnak. Gyermekeik születtek, majd azok is megházasodtak, s így szaporodott a család. Buzát elhunyt után szinte azonnal meghalt Virág is. Az utódok az ősök eltemetése után békésen felosztották a jószágot egymás között. A bölényesi szállást Buzátfia, Vazul legidősebb fia fogja átvenni. Majd így folytatja:

„Különböző levéltárakban megőrzött feljegyzésekből kitűnik, hogy Buzátfia Lob nem tért haza apja szállásföldjére, hanem kalandos pályafutás után Észak-Magyarországon kapott birtokot a királytól és András nevű fia a jól ismert Palásthy család megalapítója lett.”

Ezt ismereteink ugyan nem támasztják alá, de mindenesetre érdekes feltevés.

Egy másik könyvben példaképpül állítja a Palásthyakat minden tekintetben. Itt is figyelembe kell venni az írói szabadságot, ami abban nyilvánul meg, hogy a Palásthyak között sohasem voltak grófok. De azért érdemes idézni:

RÉSZLET WASS ALBERT: ÁTOKSORI KÍSÉRTETEK C KÖNYVÉBŐL

A Palásthy grófok például, akik nyolc kilométerre laktak tőlünk a maguk kétezer holdján. Ősi magyar család, melynek tagjai ott véreztek minden szabadságharcban, s mindenüket újra meg újra elkobozták a császárok, de valahogy újra meg újra talpra álltak megint. Nagy földszintes udvarházban laktak, amit a múlt században építettek a régi helyén, melyet felperzselték a cár kőzákjai.

Hat gyermekük volt, három fiú és három leány. A legidősebb tizenhét, a legfiatalabb nyolcéves. Amikor nagyapám elvitt oda bemutatkozó látogatásra, csak a grófné volt otthon egyedül s őt is a befőttes kamrában leltük meg, ahol a télire eltett cseresznye

és meggy befőtteket rendezte el. Nemsokára a gróf is megérkezett, izzadtan, porosan és tőle tudtuk meg, hogy a gyerekek mind kint vannak a majorban, ahol búzát csépelnek éppen. Mivel nagyapám azt akarta, hogy megismerkedjem velük, kihajtottunk a kocsin a majorhoz. A gróf is velünk jött. Sose láttam még gőzgéppel hajtott cséplőt, s ugyancsak megcsodáltam a hatalmas, mozdonyhoz hasonló masinát, melyet egy félmeztelen cigány bükkhasábokkal etetett, míg az olajos ruhás gépész minden percben a gőznyomást vizsgálta s olyankor valóságos gőzfelhőket eresztett ki hangos sivítással a gép oldalából.

HÍREK

Balogh Ákos és Palásthy Anna kislánya 2012. szeptember 3-án megszületett, és a Sára nevet kapta.

És háromhónapos korában, karácsony körül már ilyen nagy:

Balog Sára keresztelője 2012. november 6-án

2012. április 24-én Nagy Ottó Miklós (Palásthy Mária és Nagy Ottó fia) nevét Palásthy Andrásra változtatta.

2013. április 6-án Horváth Luca és Palásthy András egymásnak örök hűséget esküdtek. Első gyermeküket október elejére várják. Legyenek mindig nagyon boldogok!

2002-ben Máriabesnyőn: Virág Judit, Ricsóy Béláné szül. Virág Zsófia (mindketten P. József unokatestvérei), Ricsóy Béla, P. Péter, P. Józsefné, P. Rita, P. Zsoltné Betty (P. Miklós menyje), P. Zsanett (P. Miklós unokája), P. József

Huber Márk, Huber Örs, Huber Péter, Huber Ferenc, elől: P. Géza bácsi egyik lánya (Panci), P. Margit lánya (Ócsai Béláné Vincze Margit) Imre Kata (Imre Károly lánya), P. Józsefné (2002 Máriabesnyő)

P. Józsefné, P. Erika (Sapkás Tibor felesége), P. Lajos, Balogh József (a Jolika férje), háttérben fiúk, Rudolf ül (2002 Máriabesnyő)

IMPRESSZUM

A kiadvány szövegét összeállította Palásthy Lajos 1538 Budapest, Pf. 519. info@kisgrafika.hu

Várjuk továbbra is a családi eseményekről érdekességekről a híradásokat, valamint az érdeklődésre számot tartó cikkeket!

A lap megjelenik minden év május végén, a máriabesnyői nagy Palásthy találkozóra. Az újság az interneten is elérhető: www.PalasthyBt.hu/palasthyak Ugyanitt Palásthyakról stb. további információk!

Tördelés:
Palásthy Bt.,
Palásthy Imre,
www.PalasthyBt.hu

www.PalasthyBt.hu/palasthyak